

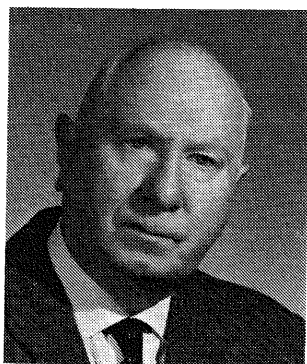
Gyógyszerésztörténeti közlemények

Gyógyszerészet 33. 93–95. 1989.

100 éve született Spergely Béla

DR. TAKÁCSI NAGY GÉZA

A szerző nagy tisztelettel és kegyelettel kíván emléket állítani Spergely Béla arany-, gyémánt-, vas- és gránit-diplomás kiváló gyógyszerésznek, aki 1988-ban töltötte volna be 100. születésnapját. Rövid megemlékezésében Spergely Béla életművének csak néhány fontosabb részletét ismerteti kortársaink emlékeztetésére, a gyógyszerészet tudományának és gyakorlatának művelésére hivatott, utánunk következő nemzedékek okulására.

Spergely Béla 1888. április 22-én született Makón. Elemi iskoláit Bajmokon, középiskoláit Zomborban (ma Jugoszlávia) és Szarvason végezte. A hat gimnáziumi osztály végeztével, 1903. július 1-jén lépett a gyógyszerészi pályára, édesapja nagylaki „Szentháromság” patikájában, gyakornokként.

Két év után Budapesten, dr. Deér Endre „Jó Pásztor” gyógyszerertárában folytatta és fejezte be az akkor 3 éves gyakornoki tanulmányokat. Nemzetközi szaktekintélynek örvendő főnöke — felismerve a tanulni vágyó ifjú szakmaszeretét, tehetségét — bevonta őt a készülő III. Magyar Gyógyszerkönyv galenusi készítményeinek vizsgálati előmunkálataiba. Ennek során 50 drogból mikroszkóp-metszetgyűjteményt készített (ez volt az első ilyen gyűjtemény Magyarországon). Dr. Augusztin Béla, akkor Mágocsy Dietz Sándor professzor tanársegéde, a gyakornoki iskola oktatója „... az említett droppreparálást bevezette a gyakornoki iskola farmakognózia-gyakorlataiba...” Erről Spergely élete első előadásán, a Budapesti Gyógyszerész Testület tudományos ülésén be is számolt. A gyakornoki tanulmányokat — 1906 augusztusában — kitűnő eredménnyel végezte be, s szeptemberben beiratkozott a Budapesti Pázmány Péter Tudomány Egyetem Bölcsészeti Karára. Tehetsége figyelmet keltett, és dr. Weselszky Gyula (a Radiológiai Intézet igazgatója), a gyógyszerészgyakornoki iskola vezetője, meghívta — a még egyetemi hallgatót — tanársegédnek Augusztin Béla mellé. Mint II. éves gyógyszerészhallgató a Gyógyszerészhallgatók Segély és Onképző Egyesületében „A növényi secretumokról” majd „A spektroszkópról” tartott előadást. Egyetemi záróvizsgáit 1908 júliusában

kitűnő eredménnyel tette le, s azonnal vezető tanársegéd lett a gyógyszerészgyakornoki iskolában.

Még ez év őszén katonai szolgálatra hívták be Szarajevóba, a 25-ös csapatkórházba: itt a bakteriológiai laboratóriumban vizelet-, köpet-, váladék- stb. vizsgálatokat végzett.

1909. március 23-án édesapja meghalt, de ő csak szeptemberben, tiszti vizsgája után leszerelve vehette át a családi patika vezetését. Ismerve képességeit és megbízhatóságát, Csanád megye tiszti főorvosa az előírt gyakorlati időt elengedve záradékolta oklevelét, és felhatalmazta a gyógyszerertár vezetésére. Elismerésként hamarosan megbízták a község közkútjainak egészségügyi vizsgálatával is.

Az I. világháború kitörésekor a nagyszzebeni csapatkórházba hívták be, majd Galíciába vezényelték frontszolgálatra. Négy vizsontagságos év után, 1918 őszén tért vissza Nagylakra (ma Románia), ahonnan azonban édesanyjával és testvéreivel együtt hamarosan menekülnie kellett. Gyógyszerertárát 1920-ban még eladhatta, de utána fél évig Csanádpalotán a többi erdélyi menekülthöz hasonlóan vagonban laktak, végül Nagykátára költözhetek. Innen járt be naponta a Fővárosba.

A gyógyszerészgyakornoki tanfolyam laboratóriuma hosszabb szünet után 1922-ben újra megindult és ekkor Spergely Bélát már tanárként hívták vissza. Tulajdonképpen itt kezdte el az igazi gyógyszerésztechnológiát tanítani.

Még ugyanebben az évben — tanári állását megtartva — dr. Karlovsky Geyza ajánlásával az Óbudai Labor Gyógyszervegyészeti Gyár munkatársa, s alig fél évvel később, 1923. január 1-jével az üzem vezetője lett. Ő állította ott be a naftalinszublímálót, a pipere- és gyógyszappangyártót, szappanforgács- és lúgszappanüzemet. A bőrgyárak részére krómtimsót, törökvörös olajat gyártott. Magyarországon elsőként ő tüntette fel a galenusi készítményeken a hatóanyag-tartalmat és más minőségi mutatókat (szárazanyag, fajsúly stb.). Ő hozott forgalomba először titrált digitalis-levelet (a biológiai titrálást dr. Fritz Gusztáv — akkor Vámosy professzor adjunktusa végezte).

Ugyancsak 1923-ban hívták meg a Gyógyszerészi Közlöny és a Gyógyszerészi Értesítő szerkesztőbizottságába; ezekben a lapokban számos közleménye is megjelent.

A Gyógyszerészgyakornoki tankönyv című sorozatban, 1927-ben jelent meg „Gyógyszerészet II. kötet” című tankönyve, amelyben részletesen bemutatta a gyógyszerertári eszközöket és a velük végzendő munkálatokat; könyvét a vegyésztechnológusok is vezérfontosnak tekintették. De más eredményeket is hozott ez az esztendő: dr. Száhlender Lajos egyetemi magántanár, a Fővárosi Felsőkereskedelmi Iskolák főigazgatója, a Drogista Szakiskola vezetője, meghívta az utóbbi intézetbe előadó tanárnak. Az Állatorvosi Zsebkönyv közölte „A gyógyszer adagolásának szabályai” című

tanulmányát; a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület ülésén „A fehérjék molekulaszervezete” címmel tartott előadást.

Rózsavölgyi Imre gyógyszerész, a budapesti „Hatytű” (ma 124. sz.) patika és az ERI-laboratórium alapító tulajdonosa 1928-ban elhunyt, s örökösei felkérésére Spergely Béla átvette azok vezetését. Működése idején a korábban is ismert ERI-féle injekciós készítmények minősége, stabilitása, pontossága fogalommal vált.

Az injekciós terápia és technika felvirágzásának kora volt az, és Spergely megmutatta, hogy lehet kisüzemben is steril készítményeket előállítani.

Számos tapasztalatát érvényesítették a IV. Magyar Gyógyszerkönyv szerkesztői. Egyebek között ő határozta meg az injekciók stabilitásának kritériumait. A Gyógyszerészek Zsebnaptárában közzétette „Iránylevek a modern galenikumok előállításához” című tanulmányát. A Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság szervezésében megtartott a IV. Magyar Gyógyszerkönyvet ismertető előadás-sorozatban „Gyógyszeres folyadékokkal töltött steril ampullák” címmel tartott előadást. Az injekciókészítés művelettanáról számos más előadást is tartott, ill. publikált.

Kabay János felkérésére 1935-ben szakértői véleményt adott Kabay morfingyártási eljárásáról; pozitív véleménye hozzájárult ahhoz, hogy a Földművelésügyi Minisztérium megadta a gyártási engedélyt és a szükséges anyagi segítséget a gyártás megindításához.

A Drogista Szakiskolától 1939-ben megvált, átvette az ERI laboratóriumát, s feleségével együtt a Stefánia úton (ma Népstadion út 55.) állították fel „Gyógyszerészeti Laboratórium”-ukat. Itt rendezték be a már akkor híres ERI-injekciókat gyártó üzemüket s itt települt a Budapesti Gyógyszerész Testület gyógyszervizsgáló laboratóriuma is, ahol a gyógyszerárak részére gyógyszeranyagokat és drogot vizsgáltak; vizsgálataik nagy részét a gyógyszerárakban végezték. Tevékenységük alkalmas volt a gyógyszerészek hivatástudatának ébren tartására is. A munkát végző, kitűnően képzett gyógyszerészek tevékenységét Spergely irányította. Ebben a laboratóriumban ellenőrizték az Alkaloida Vegyészeti Gyár részére begyűjtött mákszalma morfintartalmát is, Kabay Jánosné dr. Kelp Ilona módszerével. (Ezt a módszert a genfi Nemzetközi Kábítószerellenőrző Központ hivatalosan ismerte el.)

A Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság 1941-ben Spergely Bélát vezetőségi tagjává választotta s ugyanebben az évben kinevezték az Alkaloida Vegyészeti Gyár miniszteri biztosává. Az „új rendszerű” egyetemi gyógyszerészképzés bevezetésének megfelelően 1941-ben megszűnt a gyógyszerészgyakornoki iskola, amelyben Spergely 2 évig tanársegédként, majd 19 évig tanárként tevékenykedett.

A II. világháború után, 1945 végén a Gyógyár-nagykereskedők Ipartestülete alelnökévé választotta, s ugyanekkor tagja lett az Országos Gyógyszerész Egyesület 3 tagú tanügyi bizottságának, a közoktatásügyi miniszter pedig a régi kiképzési rendszer alapján pályára lépett gyógyszerészgyakornokok vizsgabiztosának nevezte ki.

Schulek professzor 1948-ban felkérte Spergely Bélát — mint a terület elismert szakértőjét — az V. Magyar Gyógyszerkönyv „Steril oldatok készítése” és „Steril gyógyszerek üzemi méretű gyártása” című fejezeteinek

megírására. Ebben az időben adta ki az ERI-injekciókat ismertető munkáját, amelyben kb. 1400 összetélt és a készítmények fizikai, kémiai stb. jellemzőit is közli.

A Spergely házaspár megértve az idők szavát, 1948-ban felajánlotta az ERI-üzemet az államnak, s azt az akkori Richter Gedeon Gyógyszervegyészeti Gyár Rt.-hoz csatolták. Spergely a Chinoinban folytatta munkáját 1950-ig, amikor a Gyógyszeripari Központba helyezték át; ott feladata a kisebb, még magánkézben maradt gyógyszerüzemek leltározása, felszámolása, az állami gyógyszeripari rendszerbe szervezése volt. Ugyanez év őszén áthelyezték Spergelyt a Richter-gyárba s ott galenusi üzem létesítésével bízták meg. Az üzem mostoha körülmények között a volt Certa-telepen (XIV. Tábornok u.) indult meg.

Az úttörő hivatás hamarosan új feladat elé állította, a nagyüzemi gyógyszergyártás korszerű módszerei kidolgozásra vártak, és ő volt az, aki Magyarországon megszervezte az első gyógyszer technológiai kutatólaboratóriumot, kidolgozta az ott követendő alapvető módszereket, és sok esetben előírta a szükséges készülékeket, műszereket is (pl. készülékek az injekcióhoz való kétszer desztillált víz előállítására, műszert a tabletta szilárdságmérésére). Eljárást dolgozott ki injekciós célra alkalmas nátrium-klorid, szemészeti cink-szulfát előállítására, az injekciók színezésének vizsgálatára, színmérték-porkeverék rendszerét ma is használják porok, tabletták színének jellemzésére.

A nehézipari miniszter 1956-ban elismeréssel tüntette ki a gyógyszerek stabilitási-vizsgálati módszerének kidolgozásáért, az Egészségügyi Minisztérium küldetésében pedig a Varsóban rendezett nemzetközi gyógyszerészkongresszuson tartott előadást. Ugyanebben az évben nyerte el a „Kiváló Gyógyszerész” címet. Kitüntetései közül az aranydiploma 1959-ben még aktív szolgálatban találta. A következő év február 6-án már nyugdíjba vonulása alkalmából köszöntötte őt a Kőbányai Gyógyszerárugyár vezetősége. Szakszervezeti működésének elismeréséül az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete 1964-ben tiszteletbeli elnökévé választotta.

A Semmelweis Orvostudományi Egyetem 1966-ban a gyémánt-, 1973-ban a vas-, 1978-ban pedig a gránitdiplomával tüntette ki. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság a Gyógyszer technológiai Szakosztály javaslatára 1984-ben a gyógyszer technológia területén elért kiemelkedő munkásság jutalmazására „Spergely-émlékéremet” alapított.

Spergely Béla életművéről átfogó képet kaphatunk, ha áttekintjük irodalmi munkásságát. Az egyes címek is tükrözik a sokoldalúságot:

A sajtótermékek felsorolásában alkalmazott rövidítések:

GYH=Gyógyszerészi Hetilap;
GYÉ=Gyógyszerészi Értesítő;
GYK=Gyógyszerészi Közlöny;
ÉVK=Gyógyszerészi Évkönyv;
AGY=A Gyógyszerész;
GYT=Gyógyszerészet

1. A növényi secretumokról. Gyógyszerészeti Hetilap (továbbiakban GYH) 48, 655, 670, 690, 704 (1908) — 2. Egy kis szarajevói séta. GYH 48, 82 (1909) — 3. A víz megvizsgálása. Gyógyszerészeti Értesítő (továbbiakban GYÉ) 20, 651, 667, 683, 689, 615 (1912) — 4. Cera-massa. GYH 68, 68 (1926) — 5. Negyedéves irodalmi szemle GYH 65 (4) 25 (8), 124 (1926) — 6. Az adrenalin és a Secale cornutum aromatikusan aminjainak rokonsága. GYÉ 33, 271 (1926)

— 7. Referátumok. GYH 33, 106 (1926). — 8. Syrupus Rubi idaei. GYÉ 33 (1926) — 9. Eljárás alcohol absolutus előállítására. GYÉ 33, 10 (1926) — 10. A Secale cornutum és készítményei a IV. kiadású Német Gyógyszerkönyv megvilágításában, I., II. és III. rész. GYÉ 33, 390 (1926) — 11. Gyógyszerek íze és kémiai szerkezete. GYÉ 33, 347 (1926) — 12. Tanulmányok a fehérjék bomlástermékei köréből, különös tekintettel a Secale cornutum-készítmények kémiai viselkedésére. GYÉ 33, 22 (1926) — 13. Gyógyszerészgyakorlati Tankönyv. Gyógyszerészet II. kötet. Athenaeum Budapest (1927) — 14. A gyógyszerek adagolásának szabályai. Állatorvosi Zsebkönyv, 497 o. Budapest, 1927 — 15. Irányelvek a modern galenikumok előállításához. Gyógyszerészeti zsebnaptár, 331 o., Budapest (1928) — 16. A gyógyszeres folyadékokkal töltött steril ampullák. Dr. Lipták Pál: „A IV. kiadású Magyar Gyógyszerkönyv” című munkában, 197. o., Pápa (1934) — 17. Chinin-labdacsok és -tabletták készítése. Gyógyszerészi Közlöny (továbbiakban GYK) 43, 96, 126, 131 (1934) — 18. Kúpok bevonása. GYK 53, 110 (1937) — 19. Chinin-labdacsok készítése (társszerző Véber D.) GYK 53, 141 (1937) — 20. Veszedelem összeférhetetlenségek a receptúrában. GYK 53, 173 (1937) — 21. Apomofin-injekciók készítése. GYK 53, 189 (1937) — 22. Az alumínium aceticum tartaricum solumum előállítása. GYK 53, 273 (1937) — 23. Natrium chloratum tisztítása. GYK 53, 278 (1937) — 24. Sal. Carolinum artificiale előállítása. GYK 53, 278 (1937) — 25. Az alumínium sulfuricum kristályvíztartalmának meghatározása. GYK 53, 291 (1937) — 26. Calcium chloratum solumum 1 : 1. GYK 53, 363 (1937) — 27. Solutio natrii chlorati physiologica pro infusione készítése. GYK 53, 376 (1937) — 28. Steril kenőcsök készítése. GYK 53, 349 (1937) — 29. Charta sinapisata készítése. GYK 53, 394 (1937) — 30. Apró tinktúrák. GYK 53, 430 (1937) — 31. Extractum Secalis cornuti készítésénél a Gyógyszerkönyv vizsgálati módszerei. GYK 53, 501 (1937) — 33. Digitalis-infusum. GYK 53, 335 (1937) — 34. Syrupus ferri iodati. GYK 53, 602 (1937) — 35. A normál sósav készítése. GYK 53, 699 (1937) — 36. Tinctura ferri pomati. GYK 53, 227 (1937) — 37. A tizednormál nátrium thiosulfat-oldat készítése. GYK 53, 787 (1937) — 38. Szemcseppek készítése. GYK 53, 834 (1937) — 39. Szemelvények a gyógyszerészi gyakorlat számtani műveleteiből. Gyógyszerészek Évkönyve, Budapest (továbbiakban ÉVK) 1937, 168. o. — 40. Aromás vizek készítése. GYK 54, 80 (1938) — 41. Aqua amygdalarum amararum készítése. GYK 54, 91 (1938) — 42. Oleum phosphoratum készítése. GYK 54, 174 (1938) — 43. Digitalis labdacok készítése. GYK 54, 257 (1938) — 44. Egyszerű laboratóriumi berendezések vízvezeték és gáz pótlására. GYK 54, 381 (1938) — 45. Tinctura aurantium conferta készítése. GYK 54, 437 (1938) — 46. Mucilago gummi arabici. GYK 54, 556 (1938) — 47. Tincturák beállítása. GYK 54, 627 (1938) — 48. Physostigminum salicylicum injekció készítése. GYK 54, 278 (1938) — 49. Szerkesztőségi válasz egy megjegyzéshez. GYK 54, 861 (1938) — 50. Steril injekciók készítése a IV. Gyógyszerkönyv alapján. ÉVK 1939, 317. o. — 51. Inaktivált gummi arabicum készí-

tése. GYK 55, 293 (1939) — 52. Kalium jodatum laboratóriumi készítése. GYK 53, 377 (1939) — 53. A gyakorlatban előforduló előállítási nehézségek néhány gyógyszerkészítménynél. ÉVK 1940, 454 o. — 54. Natrium jodatum laboratóriumi előállítása. GYK 56, 407 (1940) — 55. Natrium chloratum purum készítése. GYK 56, 558 (1940) — 56. A gyógyszerterek átrendezése a IV. Gyógyszerkönyv alapján. ÉVK 1941, 497. o. — 57. Szabványos vényminták: Gumisapkás üvegekben kiszolgáltatót steril oldatok készítése. ÉVK 1941, 218. o. — 58. Nyers olajok tisztítása a gyógyszerárban. ÉVK 1943, 300. o. — 59. Mesterségesen előállítható vitaminok. ÉVK 1944, 346. o. — 60. A kivonatok ballasztanyagai. A Gyógyszerész (továbbiakban AGY) 2, 73, 113, 152, 162, 203, 231, 265, 330, 495 (1947) — 61. A kálium- és natrium-jodatum laboratóriumi előállítása. AGY 2, 361 (1947) — 62. A gyógyszerész-gyakorlati idő tananyaga. AGY 3, 625 (1948) — 63. Új rendszerű lepárlókészülék. AGY 4, 1975 (1949) — 64. Digitalis folia titrata készítése (társszerző Balkay Erzsébet). AGY 4, 189, 120 (1949) — 65. Injekciós készítmények, általános rész. Ph. Hg. V., Vol. I., 192. o. — 66. Injekciós készítmények üzemi gyártása. Ph. Hg. V., Vol. I., 195. o. — 67. Injekciós készítmények monográfiái. Ph. Hg. V., Vol. III., 229–294. — 68. Steril készítmények előállítása. (Társszerző Balkay Erzsébet.) Gyógyszerészet (továbbiakban GYT) 1, 79, 199 (1957) — 69. Az újabb gyógyszerkönyvek ampulla- és gyógyszerüveg-vizsgálatai. (Társszerző Takácsi Nagy Géza.) GYT 5, 46 (1961). — 70. Az Asarum europaeum L. farmakognóziája. (Társszerző Takácsi Nagy Géza.) GYT 5, 365 (1961) — 71. Az injekciók aszeptikus készítése (a Gyógyszerész Továbbképző Könyvek önálló kötete; Társszerző Takácsi Nagy Géza) Medicina, Budapest, (1963) — 72. A radiosterilizés gyógyszeripari lehetőségei. (Társszerző Takácsi Nagy Géza.) GYT 8, 203 (1966) — 73. A fagyasztásos szárítás alkalmazása a gyógyszeriparban. (Társszerző Takácsi Nagy Géza.) GYT 9, 161 (1965) — 74. Műanyag tartályba töltött infúziós oldatok. (Társszerző Takácsi Nagy Géza.) GYT 10, 203 (1966) — 75. Semleges védőgáz alkalmazása az injekciós készítmények előállításában. (Társszerző Takácsi Nagy Géza.) GYT 10, 373 (1966) — 76. Sugárzásos sterilizációs módszerek. (Társszerző Takácsi Nagy Géza.) GYT 10, 448 (1966) — 77. Infúziós oldatok aszeptikus készítése. (Társszerző Takácsi Nagy Géza.) Kiadatlan kézirat, letétben az Ernyey könyvtárban (1972).

G. T a k á c s y - N a g y: *Béla Spergely* (1888–1982)

Author raises a monument to the memory of Béla Spergely the outstanding pharmacist the owner of gold, diamond, iron and granite diploma on the 100th anniversary of his birth, with great reverence. In his short commemoration he describes the most important details of the life of Béla Spergely as a model for the successors who will work in the pharmaceutical science as well as in the everyday practice.

(Országos Gyógyszerészeti Intézet, Budapest, Zrínyi u. 3. — 1051)

Érkezett: 1988. VII. 5.